

Енергоефективність в українських громадах: перші кроки та інструменти

Про важливість енергозбереження та енергоефективність в Україні почали говорити трохи раніше, ніж про важливість самостійності та незалежності об'єднаних територіальних громад (ОТГ). Реформа децентралізації та збільшення вартості енергоносіїв пришвидшила «перехресний» розвиток цих двох напрямків розвитку держави. Додався і третій чинник: світова тенденція переходу на 100% відновлювальних джерел енергії. Але що ж насправді можуть робити ОТГ? Якими механізмами підвищення енергоефективності та переходу до енергонезалежності вже користуються українські громади, а яким механізмам варто повчитися (чи згадати)? Чи справді для впровадження енергозберігаючих заходів необхідно великі кошти, чи можна почати з “того, що є”? Чи є шанс в наших новонароджених громад здійснити енергетичний перехід і що може послугувати рушієм для цього?

Децентралізація має на меті посилити роль місцевого самоврядування, наділити громади можливістю самим вирішувати справи на місцях, зокрема розпоряджатися коштами своїх бюджетів. І, хоча ця реформа є однією з найскладніших з усіх українських реформ, саме на розвитку ОТГ, що будуть здатними ефективно використовувати свої грошові потоки, базується подальший розвиток України.

Все ще відносно нова аббревіатура «ОТГ – об'єднана територіальна громада» з'явилася в українському лексиконі в 2015 році, коли був прийнятий Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» і розпочалася реформа децентралізації. Загалом ОТГ – це добровільне об'єднання громад. Головна ідея – це дати громадянам можливість самим приймати рішення як порядкувати в своїй громаді шляхом передачі прав, обов'язків та бюджету. Відтепер в ОТГ залишатиметься єдиний податок, податок на прибуток підприємств та установ комунальної власності та податок на нерухомість. І певний відсоток інших податків – від податку на прибуток фізичних осіб до акцизного. До того ж від держави передбачена субвенція на формування інфраструктури ОТГ. Рада ОТГ звітується громаді, а не центральній владі. Громада має можливість контролювати діяльність місцевої ради та слідкувати за фінансовими потоками. Така свобода, відповідно супроводжується і більшою відповідальністю.

Необхідність вирішувати одвічне питання «звідки брати гроші» змусило громади не лише шукати нові шляхи їх залучення, а й ретельніше рахувати вже наявні кошти. Тут і приходиться час згадати про енергозбереження та енергоефективність.

Три кроки: що маємо, що хочемо мати, що будемо мати

Для розуміння того, який ресурс закладений у енергозбереженні чи ефективному використанні енергії необхідно розібратися скільки, власне, енергоносіїв споживається громадою, де громада може зекономити і які, власне, заходи будуть найбільш ефективними.

Територіальні громади знайшли відповіді на ці питання в розробці довготермінового енергетичного плану або ПДСЕР, зрозумівши, що це дасть не лише розуміння енергоресурсного потенціалу громади, а й відкриє шлях до отримання експертної допомоги та інвестиційних проектів.

***ПДСЕР** (план дій сталого енергетичного розвитку) – це документ, що описує відправну точку (базовий рік) та шлях досягнення містом/громадою скорочення власних викидів CO₂. ПДСЕР містить детальний опис існуючої структури енергоспоживання та викидів парникових газів та визначає найбільш ефективні конкретні заходи та довгострокові стратегії для досягнення поставленої цілі.*

Вже сьогодні на прикладі окремих територіальних громад дієвою виявилась базова оцінка наявних ресурсів та чітке планування наступної діяльності в кожній конкретній сфері. Хоча до такого висновку громади йдуть двома різними шляхами: через розробку ПДСЕР або через енергомоніторинг потім написання ПДСЕР. Але обидва шляхи доводять, що економія енергоресурсів – це можливість не лише підвищити якість життя своїх мешканців, а й реальна можливість заощадити кошти місцевих бюджетів; залучити інвестиції; скоротити викиди парникових газів.

Необхідність взаємодіяти як під час розробки, такі під час реалізації, різних структурних підрозділів, сприяє налагодженню співпраці між ними, що призводить до втілення комплексних заходів, а не лише до реалізації окремих, відірваних один від одного, проектів. Наявність в громаді координатора-енергоменеджера посилює її спроможність якісно оцінити витрати енергоресурсів і, відповідно, точніше та ефективніше планувати заходи щодо скорочення їх споживання. Енергоменеджер може забезпечити не лише оперативне відслідковування фактичного енергоспоживання, а й індивідуальний підхід при розрахунку потенційної економії енергоресурсів окремих споживачів.

Такий підхід здатен значно вплинути на енергетичну залежність України в цілому: по перше він дозволить суттєво переформатувати споживання енергоносіїв в комунальній сфері (скоротити чи змінити його структуру), по друге сприятиме принциповій зміні самого підходу до управління ресурсами на місцях.

Інструменти для сталого енергетичного розвитку: що працює?

Після проведення оцінки наявних енергоресурсів та складання плану заходів з підвищення енергоефективності та переходу до використання відновлювальних джерел енергії, настає момент, коли треба вирішувати звідки брати кошти на його впровадження.

Децентралізація відкрила місцевій владі значно ширші можливості наповнення місцевого бюджету, ніж вона мала раніше. Але і витратна частина теж зросла. Тому варто звернути увагу на досвід інших країн, тим більше що в них необхідні механізми існують не один десяток років.

Разом з тим в будь якій громаді існує ще один фінансовий ресурс, про можливість залучення якого або не згадують зовсім або згадують з великою обережністю. А цей ресурс може зіграти роль потужного рушія змін в енергетичному секторі будь якої громади. Мова йде про приватні кошти членів громади. Залучення їх в якості інвестицій позитивно зарекомендувало себе в ряді країн. Особливо ефективним інструментом залучення коштів мешканців є створення енергетичних кооперативів.

Створення таких кооперативів «відкриє двері» широкого впровадження в Україні одного з найдієвіших інструментів досягнення енергетичної самодостатності громад. Кооперативи можуть бути створені для виконання ряду енергоефективних заходів: для забезпечення громади (чи її частини) електроенергією, теплом, паливом; для надання послуг, пов'язаних із енергоефективністю (закупівля послуг енергоаудиторів, послуг з утеплення житла чи об'єктів); для фінансування придбання членами кооперативу енергетичних установок (котлів, акумуляторів, сонячних батарей і т.д.) та іншого.

Принаймні про це свідчить досвід енергетичних кооперативів інших країн. Яскравим прикладом розвитку кооперативів є Німеччина – 7,5 тисяч кооперативів мають там біля 20 мільйонів членів. Саме енергетичні кооперативи підняли в Німеччині прапор «енергетичного переходу на 100% ВДЕ» так високо. Більшість енергетичних кооперативів – це сонячні чи вітрові електростанції, але також великий відсоток їх займається забезпеченням

теплопостачання, інфраструктурою електромереж. В США в Асоціацію Touchstone Energy входить біля 800 енергетичних кооперативів з 46 штатів, які забезпечують електроенергією мільйони жителів. Кооперативи також мають неабияку популярність в Данії – до 85% всіх вітряних електростанцій тут знаходяться у власності кооперативів. Форм та моделей кооперативів існує велика кількість: це може бути і дві-три сім'ї, що об'єдналися разом щоб придбати подрібнювач для деревної щепи, і кілька десятків або навіть сотень членів, які інвестували у великі проекти та забезпечують значні обсяги генерації тепла чи електричної енергії з ВДЕ.

Як бачимо – на сьогодні в Україні існує широкий спектр можливостей як для впровадження найрізноманітніших заходів з енергозбереження так і шляхів залучення коштів для їх впровадження. Поза увагою даної статті залишились механізми енергосервісних контрактів, ряд банківських програм, проектних програм різноманітних фондів. Влучне комбонування усіх наявних на сьогодні механізмів впровадження заходів з енергозбереження дозволить ОТГ не лише зменшити викиди парникових газів та забруднення довкілля, а й заощадити значні кошти, чи, навіть, отримувати прибуток.